

KAMBOÇTA CEZA USULÜNÜN BİR YÜZYILDAN BERİ GELİŞMESİ (*)

Prof. Dr. Jean C. MORİCE
Çev: Asistan Köksal BAYRAKTAR

I — 1863'te, eski Kamboç ceza usulünün genel görünüşü.

1 — Usul ve adlî teşkilât hakkında, Kamboç Krallığı eski kanunların büyük bir kısmını bilmekteyiz; fakat kanunların alenîliği ilkesi eskiden kabul edilmediği ve «Baku'lar» ve kraliyet yüksek memurları, yabancılara, Kamboç kurumlarının işleyişini tam olarak öğrenmelerini önemsemedikleri için bunların hepsi bulunamamıştır.

2 — «Baku» kelimesini kullandım, önce bunlar hakkında birkaç şey söylemeliyim.

Kamboçta Bakular bramanik geleneklerin ve Kraliyet dinî kuruluşunun koruyucularıdır. Krallığın dinî protokolü ile ilgili arşiv ve sözlü belgeleri korurlar. Bunların iki bin yıl önce, «Kmer»leri uygarlaştırmak için Hindistandan gelen bramanların torunları oldukları tahmin ediliyor. Bakular, sarayın bütün âyinlerine katılırlar, dualar okurlar, sedefli helezonlar üflerler, kendilerine mahsus elbiseler giyerler ve topuz saçlar taşırlar. Genellikle yalnız kendi kastlarındaki kimselerle evlenirler.

Bramanizmleri, Kamboçların dini olan budizm ile uyuşmaktadır.

(*) Bu yazı Prof. Dr. MORİCE'in Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsünde 20 Nisan 1967 gününde verdiği konferansın esaslarına sadık kâlinarak serbest bir şekilde yapılmış çevirisidir.

ŞİKÂYETLER 3 — 1863 te, Kamboç halkı, Kraliyet ailesine mensup prensleri, bazılarında arazi verilmiş yüksek memurları, hür insanları, köleleri, yabancıları, özellikle ormanlarda veya dağlarda yaşayan vahşileri içine alıyordu.

Bütün bu kimseler mahkeme veya zabıta memurlarına şikâyet-te bulunabilirlerdi.

Bununla beraber bu hak, bunamış ihtiyarlara, temyiz kudretine henüz sahip olmayan çocuklara, akıl hastalarına, sarhoşlara, dilsizlere ve sözleri anlaşılamayan kekemelere, körlere, profesyonel dilencilere, durmadan kötü hareketler yapan inançsız kimselere, tanınmamıştı.

4 — Şikâyetleri kabul edilmeyen bu kişilere iki grubu daha eklemek gerekiyor: buda rahipleri veya koyu budistler, ve köleler.

Rahiplerin şikâyet etmesini bizzat din yasaklıyordu, çünkü böylece bir şahsa zarar verecekler ve bundan böyle erdemlerinin parlaklığını karartacaklardı.

Köle, tâbi olduğu sürece efendisini ve bunun ailesini şikâyet edemezdi. Kölenin sahibi değiştiği zaman, böyle bir şikâyet ancak yeni efendi tarafından desteklendiği takdirde ve kısa bir süre içinde yapılabilirdi.

5 — Şikâyet, ihbar edilen olaylara göre; müessir fiiller için üç günden, normal bir alacak için on yıla kadar değişen, ve genellikle çok kısa olan süreler içinde yapılmalı idi.

Şikâyette failerin isimlerinin belirtilmesi zorunlu değildi, olayın açık olarak tasvir edilmesi yeterli idi.

Ceza hukuku ile Özel hukuk birbirinden kesinlikle ayrılmadığı için, şikâyet ile, kendisine zarar veren fiili adliyeye ulaştıran kimsenin hareketi anlaşılmalıdır. Bu kavram köylülerin düşüncesinde halâ yaşamaktadır.

6 — Yalan yere yapılan ihbar, ihbar edilen şahsın mahkûm olması halinde verilecek cezanın aynı ile, ihbar edenin cezalandırılmasını gerektirirdi.

Şikâyet eden, şikâyetinde, mahkemeye getirebileceği tanıkların isimleri gibi, iddiasındaki ispat vasıtalarını, belirtmeliydi.

ADLİ EMİRLER 7 — Tarafları çağırarak için, adli makamlar çağırma; zorla getirme veya tutuklama müzekkeresi hazırlarlardı. Hepsi aynı şekilde kaleme alınan bu müzekkereler konularını belirleyen birkaç kelime ile birbirinden ayrılırlardı.

Çağırma müzekkereleri mahkemeye davet evrakı idi, zorla getirme ve tutuklama müzekkereleri ise söz anlamayan tanık veya itham edilen kişinin getirilmesi ile ilgili olarak kamu kuvvetine verilmiş emirlerdi.

Bu emirlerin infazı hakkındaki kanunlar çok teferruatlı idi. Aile klânında yalnız aile reisi gerçekten bağımsız idi, fakat feodal düzende önemli bazı kişilere gene de bağlı idi. Sanık veya tanığın bağlı olduğu sınıfın en yetkili kişisi, onların, mahkeme önüne çıkmasından sorumlu idi ve alt sırada bulunan kimsenin yetkili makamlar önüne çıkmasını sağlayamadığı takdirde sanık veya tanığın yerine mahkûm edilirdi.

8 — Adlî emirlerin infazında yetkili ajanlar belediye reisi, «mé-sroc», ve yardımcıları, «chum-tüp'lar», yâni belediye ajanları idi.

Bunlar, çalınmış eşyaları bulmak için, mahkeme üyelerinin huzurunda, arama yapmakla da görevlendirilmişlerdi.

Mallarına bakabilecek yakın akrabaları olmayan kimsenin tutuklanması halinde, bu mallar kişisel sorumlulukları altında belediye ajanlarının koruyuculuğuna bırakılırdı.

KEFALET 9 — Sanığa bir mahkûm gibi muamele edilmemesi bir ilke idi. Her çağrılıştta hazır bulunmasını sağlamak için konulmuş bazı şartlarla serbest bırakılırdı.

Sanık tamamen hür ise, mahkeme önüne çıkmasını garanti edecek bir kefil bulmak zorunda idi. Sanığın kaçması halinde kefil, sanık bulununcaya kadar, onun yerine hapse girerdi, sanığın bulunması için kefilin bütün ailesi aktif olarak çalışırdı.

Şayet sanık tâbi bir şahıs ise, ki en çok rastlanan durum bu idi, tâbi bulunduğu kişi kanunî kefil olur ve sanığın yargıç huzuruna çıkmasını sağlardı. Mahkemelerde tâbi metbuun yanında bulunmak ve savunmasına yardım etmek zorunda idi. Bir çeşit feodal görevdi bu.

Böylece mahkemede sanık ve temin ettiği kefil birlikte bulunurlardı. Şikâyetinin asılsız olduğu tespit edilerek sanık durumuna düşen şikâyet edenin yargılanmasında da durum aynı idi. İfadelerinin alınması amacı ile tanıkların mahkeme huzurunda bulunmalarının sağlanmasında da aynı durum ile karşılaşılıyordu.

TANIKLAR. 10 — Tanıklık en önemli ispat şekillerinden birini teşkil ediyordu; fakat taraflardan biri ile herhangi bir ilişiği olan kimseler tanık olamazdı.

Aynı şekilde, hangi davada olursa olsun, kötü kimseler, dedikoducular, hilekârlar, oyuncular, yedi yaşından küçükler, yetmiş yaşından büyük ihtiyarlar tanıklık edemezlerdi. Serseriler, profesyonel dilenciler, sağırlar, fahişeler, hermafroditler, hadımlar, cellatlar da tanık olamazlardı. Eski Kamboç kanununun sayımı çok daha uzun idi, fakat bunların hepsini belirtmek gereksizdir.

11 — Tanıklar mahkemeye en yakın en yetkili dinî liderin önünde, tarafların huzurunda, gerçeği söyleyeceklerine dair yemin etmek zorunda idiler; tanık yabancı ise kendi âdetlerine göre yemin ederdi.

Bugün dahi, her kamboç mahkemesinin yanında, kat'i yemin halinde tanıkların ve tarafların yemin etmek üzere önüne geldikleri, dinî lidere tahsis edilmiş bir mihrap vardır.

Şayet taraflardan biri, tanığın yemin etmeğe gidip gelmesi esnasında onunla konuşursa tanıklık kabul edilmeyebilirdi. Tanığın durumunu kötüye kullanması halinde de aynı sonuçla karşılaşılıyordu.

İSPAT ŞEKİLLERİ. 12 — Taraflar ve tanıklar, ifadelerinin doğruluğunu ispatlamak için, bazı muhakeme usullerince, ispat şekillerine tâbi tutulurlardı.

Eski Kamboç hukukunda, ispat şekilleri veya adlî ispat usulleri on tane idi:

1) — Kesin yemin; bu, ayrıntılı bir törenle ve ileri sürülen hakkın doğruluğunu belirten bir formüle uygun olarak yapılırdı.

2) — İçinde üç, dört santim eritilmiş kalay bulunan kabın içine tırnağı dibinden kesilmiş parmağın batırılmasından ibaret olan eritilmiş kalay ispatı. Şayet parmak üzerinde kalay veya yanık izi kalmassa ispat yerine getirilmiş olurdu. Her iki tarafta iddiasını ispatlarsa başka bir ispat şekline başvurulurdu.

3) — Tarafların kor halindeki ateş üzerinde yürümelerinden ibaret olan ispat şekli.

4) — Suyu dalma suretiyle ispat; bu usulde taraflar kefillerinin nefeslerini üç defa arka arkaya tuttukları sürece mümkün olduğu kadar suda kalırlardı; sudan ilk çıkan taraf kaybeden taraf olurdu.

5) — Akıntıya karşı yüzme ispatı.

6) — Bir kıyıdan diğerine yüzme ispatı.

7) — Yakılmış mumlarla ispat şekli; bunun için yargıç bir balmumu topunu taraflar arasında eşit olarak paylaşır ve gene yargıç taraflara aynı iğ'in eşit uzunluktaki pamuk ipliklerini verirdi, taraflar bunlarla büyük mumlar yapardı; aynı anda yakılan mumlardan, mumu önce sönen taraf davayı kaybederdi.

8) — Toprak bir kaba konmuş sekiz kâğıt parçasından dördünün çekimi ile yerine getirilen kura usulü ispat. Kâğıtların dördü «doğrudur», dördü de «doğru değildir» ibaresini taşırdı. Şayet taraflardan biri «doğrudur» yazılı kâğıtların çoğunluğunu çekerse, davasını kazanırdı.

9) Hindistandan gelmiş, başkentte pek itibar görmemiş, fakat sadece bazı taşra eyaletlerinde uygulanmış olan çiğ pirinç yeme ispatı. Bu ispat şeklinde, sanıklara, yemeleri için bir miktar çiğ pirinç verilirdi; kim, tükürüğü kalmadığı için yemeği ilk önce bırakırsa suçlu olarak ilân edilirdi. Vicdan azabının ağzını kuruttuğu kabul edilirdi.

13 — Ayrıca, bir takım garip geleneklere göre, aşağıda belirtilen felâketlerden birine, yeminle verdiği ifadesinden itibaren 3 veya 7 gün içinde uğrayan tanık, yalan yere yemin etmiş kabul ediliyordu:

- a) Evinin veya kayığının yanması;
- b) Kralın gözünden düşmesi;
- c) Gemilerinin batması;
- d) Vahşi bir hayvan tarafından öldürülmesi veya yaralanması;
- e) Aç kalması;
- f) Ölülerin eziyet etmesi;
- g) İfadesinden itibaren yedi gün içinde herhangi bir sebepten ölmesi.

ADLİ TEŞKİLÂT. 14 — Özel hukukta olduğu gibi, ceza hukukunda da, ortak hukuk mahkemesi 35 eyaletten birinin valisi ve «balat» ismi verilen çalışma arkadaşlarının ikisi tarafından meydana gelmişti. Bu taşra mahkemesi, eyalet balatlarından biri tarafından açılan önemli derecedeki davalara doğrudan doğruya bakardı. Hâlen sulh ceza davaları olarak nitelendirdiğimiz davalar, «chum - tup» isimli yardımcılardan ikisinin yardımı ile kanton veya büyük köy şefleri, «mé-sroc'lar» tarafından çözümlenirdi.

Ölüm cezasını gerektiren cürümler, ilke olarak, aynı eyalet mahkemesinin yetkisine girmesine rağmen, kral Ang-Duong (1848 - 1859)'un saltanatından itibaren başkent mahkemelerinin yetkisi içine sokulmuştu.

15 — Kaza sistemi bağlı, kayıtlı kaza sistemi idi. Yargılanabilen herkes, gelenekle tespit edilmiş çok az bir tutar karşılığı kraliyet sarayının davulunu çaldırarak veya kralın güzergâhı üzerinde dilekçeyi başının üzerinde tutarak doğrudan doğruya krala başvurabilirdi.

Bundan başka, Kral, kendiliğinden, re'sen, normal yargıçların yetkisizliğine hükmedebilir ve davayı, bizzat muhakeme etmek veya çoğunlukla olduğu gibi başkentteki veya kraliyet sarayında, nezdindeki mahkemelerden birine vermek için nakledebilirdi.

16 — Eyalet mahkemelerinin kararlarına karşı yapılan itiraz ve Kral tarafından nakledilen veya ele alınan davaların çoğunun yargılaması Adalet Bakanının teklifi üzerine şu şekilde olurdu: ya hükümdar bakanlar kurulunda bizzat uyuşmazlığa bakar, veya, ki en çok rastlanan durum bu idi, «Sala Préah Aya» olarak ta isimlendirilen «Sala Dom Ruot» da uyuşmazlık çözümlenirdi; nihayet seyrek olmakla beraber başkent mahkemesi veya «Sala Lukhun» da yetkili kılınırdı.

Sala Lukhun 7 yargıçtan kurulu son derece önemli bir mahkeme idi. Kraliyetin en önemli üç büyük arazisinden seçilmiş ikişer ve diğer önemli arazisinden seçilmiş bir üyenin meydana getirdiği 7 kişi mahkeme kurulunu teşkil ederdi. Bu arazi parçaları Krala, egemenliği prenlere devretmiş eski Krala, genellikle Kralın erkek kardeşi olan «Obbareach» e, ve Kralın annesine ait idi. Diğer bir arazi parçası da, Kraliyetin en yüksek memuru, memurların şefi «Samdech Prééah Ang Keu»ye 1875 yılı civarına kadar, iki yüzyıldan fazla bir süre için, verilmiş olarak kalmıştı. Bu arazi parçası sadece bir eyalete tekabül ediyordu, oysa Kralın sahip olduğu mülk topraklar, Krallığın 60 eyalet civarında araziye sahip olduğu devirde, 40 eyalete tekabül ediyordu.

17 — Sala Lukhun yargıçları tek başlarına veya ikişer kişi halinde, başkentteki davalara birinci derece mahkemesi olarak bakarlardı. Kral tarafından kendilerine nakledilen istinaf veya esas davalarında birlikte yargılama yaparlardı. Davalar, bu durumda, kesin hükme bağlanırdı.

II — Kraliyet emirnameleri ile 1863 - 1953 yılları arasında getirilen yenilikler :

18 — Vatandaşlarının ve temsilcilerinin yargılanması için ister Fransız, ister karma mahkeme kurma hakkını 1863 tarihli koruyuculuk antlaşması ile elde etmiş olan Fransa, karma mahkemelerin başarısızlığa uğramasından sonra Fransız mahkemeleri kurmuştu. Fakat bu husus konumuza girmemektedir.

19 — Gerçek ulusal bir adliye için gerekli olan reformlar, 1890 yılından önce yapılamamıştı.

İlk önemli reformları gerçekleştiren emirname 16 ağustos 1890 tarihli emirnamedir. Bu emirname hürriyeti bağlayıcı veya cismani cezaların mahkûmlarını belirli bedel karşılığı kurtarma hakkını sınırlamış, bazı ağır cismani cezaları kaldırarak katillerin, âsilerin, hırsızların cezalarını kesinlikle tespit etmişti. Gene bu emirname kralın af yetkisini kullanmasından önce cezaların infaz edilmesini yasaklamıştı. Uygulamaya bırakılan başlıca cezalar kafa kesme suretiyle ölüm, sürgün, hapis, para cezası ve yirmi yıl sonra kaldırılan, tahdit edilmiş, dayak cezaları idi.

20 — Sala Lukhun, yapısı ve yetkisi itibariyle bir eyalet mahkemesi haline getirilmişti.

Bakanlar Kurulu, kararlarına karşı başka bir mercide itiraz edilemeyen, tek ve son istinaf mercii haline getirilmişti. Sala Dom Ruot'da ortadan kaldırılmıştı.

21 — Daha sonra, 4 mart 1897 ve 8 ekim 1897 tarihli Kraliyet emirnameleri 1890 adlî teşkilat reformunu onaylıyor ve istinaf usulünü, süreleri tespit ederek düzenliyordu. İstinafın ilk derece yargılarına karşı bir itiraz yolu olmayıp, karara karşı bir itiraz, bir kanun yolu olması özelliği kesinlikle belirtiliyordu.

22 — Aynı yıl, 1897 de, Bakanlar Kurulunun bir kararnamesi, eskiden çok karışık olan yargılama masraflarını, tek bir dilekçe harcı ve 2 kuruşluk bir hüküm harcı tayin ederek düzeltti.

Gene 1897 de yeni bir reform yapıldı: yargısal yönden Bakanlar Kurulunun yerine geçen bir istinaf mahkemesi kuruldu, «Sala Outor» deniyordu bu mahkemeye. Bakanlar Kurulu, böylece, iptal mahkemesi haline gelmişti.

23 — Nihayet 14 eylül 1922 de, Kamboç kazaî teşkilâtının en

son bölümünü meydana getiren, ve hâlen de mevcut olan, yeni bir mahkeme kuruldu. «Sala Vinichhay» ismini taşıyan bu iptal mahkemesi, bakan seviyesinde bir başkan, ve meslekten yargıç üyelerden kurulu idi. Bakanlar Kurulu yargı görevini kesin olarak kaybetmişti.

1911 de, eyalet mahkemeleri ilk derece mahkemeleri olarak bütün ağır ve asliye cezalı işlerde yetkili idi, kararlarına karşı «Phnom-Penh» de bulunan istinaf mahkemesine yâni «Sala Outor» a başvurulabilirdi.

24 — Gerçek anlamda bir ceza muhakemeleri usulü hakkındaki ilk kanun 1911 de, bu raporun birinci bölümünde incelediğimiz eski emirnamelerin yerine geçti.

5 eylül 1937 tarihli ikinci bir kanun bu ilk ceza usul kanununun yerine geçti. Şimdi bu kanundaki muhakeme usulünü belirteceğiz.

25 — «Phnom-penh» de, artık, bir sulh ceza mahkemesi vardır; bu mahkemeye bir yargıç başkanlık etmektedir ve kendisine bir zabıt kâtibi yardımcı olmaktadır. Mahkemenin verdiği hafif hapis cezası için, karardan itibaren istinafa başvurulur, istinaf başkentteki asliye ceza mahkemesine yapılır.

Her eyâlette ve başkent «Phnom-penh» de asliye ceza mahkemeleri vardır. Bunlar da tek yargıçlı mahkemelerdir. Verilen bütün kararlar için istinafa başvurulabilir, istinaf halinde karar «Sala Outor» un yâni «Phnom-penh» de bulunan ve meslekten 3 yargıçtan meydana gelmiş asliye dairesinin incelemesine sunulur.

26 — Adalet Bakanının en üst dereceyi işgal ettiği savcılık, yüksek mahkemeler nezdinde Kralın baş savcısı ve savcı yardımcıları; ve asliye mahkemelerinde Kral savcısı ve savcı yardımcıları tarafından temsil edilir.

Şikâyetler; doğruluklarının incelenmesi için bir araştırmayı gerektirdiği, veya davanın suçüstü davası olmadığı, ya da doğrudan doğruya mahkemede dava açılmadığı hallerde, her eyâlet mahkemesi nezdinde bulunan sorgu yargıcına nakledilirler.

Soruşturma bittiği zaman sorgu yargıcı, Savcılığın taleplerinin kendisine ulaşmasından sonra, son soruşturmanın açılmaması, veya ek soruşturma gerekliliği, ya da son soruşturmanın açılması kararını verir.

27 — Davanın mahkeme önüne gönderilmesi, bir adliye mahkemesine, yâni sulh ceza veya asliye ceza mahkemesine gönderilmesi

şeklinde olabilir. Dava, «Sala Kromchot» a yâni «heyet-i ithamiye» ye de gönderilebilir. Fransız hukukundaki duruma benzetilen bu kurul, istinaf mahkemesinin bir bölümüdür ve görevi, bütün ülke için yetkili olan, başkentte bulunan ve cinaî davalara bakan ağır ceza mahkemesine, davaları göndermeğe karar vermektir.

Ağır ceza mahkemesi «Sala Okret» ismini taşır. Yüksek dereceli bir yargıç mahkemeye başkanlık eder ve kendisine meslekten iki yargıç üye ve bir devre için yıllık listeden kura ile seçilmiş halktan iki üye yardım eder.

Savcılık, «Sala Outor» savcı yardımcılarında biri tarafından temsil edilmektedir.

Ağır ceza mahkemesi esas olarak üç aylık devreler halinde çalışır, fakat gerekli hallerde daha sık olarak ta toplanır.

28 — «Sala Vinichhay» da iki daire vardır: hukuk dairesi, ceza dairesi. Her daire bir başkan — ki bu «Sala Vinichhay» başkanı veya başkan yardımcısı idi — ve iki «Sala Vinichhay» üyesinden kuruludur.

Ceza dairesi, tarafların, savcılığın ve Adalet Bakanının, usule riayetsizlik, kanunun esaslı ihlâli, ve kanunun yanlış yorumundan dolayı ileri sürdükleri itirazlar üzerine karar verir. Adalet Bakanının itirazları genellikle «kanunun yararı» dolayısıyla yapılmaktadır.

Daha önce belirttiğimiz ceza mahkemelerinin en yetkilisi tarafından verilmiş karar iptal edilirse, dava yeniden bakılmak üzere ya başka bir mahkemeye veya başka şekilde kurulmuş ilk mahkemeye gönderilir.

29 — Bozmadan sonraki mahkeme, Sala Vinichhay'ın hukukî hata olarak kabul ettiği husus üzerinde ısrar ederse, Sala Vinichhay ceza ve hukuk dairelerinin birleşmesi ile meydana gelen beş yargııcı ile karar verir.

Birleşmiş dairelerin verdiği karar maddî ve hukukî bakımdan kesindir ve hiçbir itiraza konu olamaz.

30 — Bununla beraber, cezaî bakımdan verilmiş bütün yargı-lar, 1937 tarihli ceza muhakemeleri usulü kanununun 681. maddesinde belirtilmiş hatalardan herhangi biri dolayısıyla, muhakemenin yenilenmesine elverişlidir. Muhakemenin yenilenmesi sebepleri Fransız hukukundakinin aynıdır: 1) Adam öldürme cürmündeki mağdurun hayatta olduğuna dair belirtiler bulunması, 2) Aynı olay-

la ilgili hükümler arasında çelişmeler bulunması, 3) Davanın önemli tanıklarından birinin sonradan yalan tanıklıktan mahkûm olması, 4) Yeni bir olay veya yeni bir vesikanın ortaya çıkması.

Muhakemenin yenilenmesi Adalet Bakanı tarafından talep edildikten sonra, «Sala Vinichhay» ceza dairesi tarafından karara bağlanır. Yeniden muhakeme talebi bu yüksek mahkeme tarafından kabul edilirse, dava yetkili bir mahkeme tarafından tekrar görülür.

31 — Suçtan zarar görmüş şahsi hak davacısı, Fransada sahip olduğu yetkiye, kamu davasını açma yetkisine sahip değildir. Fakat savcı kamu davasını açtıktan sonra suçtan zarar gören müdahil sıfatını alır.

Fakat 1937 ceza muhakemeleri usulü kanunu haksız olarak, şikâyeti hakkında, koğuşurmama kararı veren savcılığı dava açmağa zorunlu kılmak için, suçtan zarar gören kimseye bazı imkânlar tanıdığı.

32 — Bu usul, sözü geçen kanununun 497 ilâ 500. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu maddeler, ayrıntı ile ilgili bazı noktaların değişmesinden sonra, 1958 de şu şekli almıştı:

m. 497 — Taraflar, talepleri üzerine, Savcının ve hatta Adalet Bakanının kamu davası açmama-ları halinde, Sala Outor mahkeme kalemine 500 riel vererek, ilk soruşturma olmasa dahi, hiç olmazsa koğuşurmağa başlanmasını Sala Kromchot'a verdikleri bir dilekçe ile isteyebilirler.

m. 498 — Dilekçeyi kabul eden Sala Kromchot başkanı şikâyet edeni dinledikten veya dinlettikten ve gerekirse kısa bir soruşturma yaptırdıktan sonra, muhakeme masrafı almadan, en kısa zamanda karar verecek olan Sala Kromchot'a davayı gönderir.

Karar dilekçeye hak verecek nitelikte ise, bu husus, karara uyacak ve koğuşurmayı yerine getirecek olan Kral Savcısına bildirilir.

Yatırılmış olan meblağın iadesine karar verilir.

m. 499 — Dilekçenin esaslı olmadığını belirten

karar ilgiliye bildirilir. Yatırılan meblağın krallığın yararına olarak müsadere edileceği de belirtilir.

m. 500 — İlgili taraf, alınan karar aleyhine iptal mahkemesine, kararın kendisine tebliğinden itibaren on gün içinde başvurabilir.

Bu durumda, ilgili taraf iptal mahkemesi kalemine yeniden 500 riel yatırmak zorundadır. Sala Vinichhay yargıcının uygun görmesi halinde, muhakeme masrafı alınmadan yapılacak yeni bir soruşturmadan sonra karar verilir. Karar en kısa zamanda verilmelidir. Kararın Sala Vinichhay tarafından bozulması halinde verilmiş tutarın iadesine karar verilir.

Bu müessese orijinal ve ilginçtir: kraliyet sarayının davulunu çaldırmak suretiyle başvuru itiraz yolundan doğmuştur. Bu usule bazan başvurulmuştur, fakat oldukça seyrek bu, çünkü müessese'nin varlığı Savcıyı etkilemekte ve Savcı, genellikle, koğuşturmama kararı vermeyip kamu davasını açmaktadır. Ancak şikâyet açıkca esassız ise koğuşturmama kararı vermektedir.

III — 1959 ve 1962 reformlarından sonra Kamboç ceza usulünün bugünkü durumu :

33 — Kamboç adlî teşkilâtının yönetimini düzeltmek amacı ile 30 temmuz 1959 un 320. NS numaralı «kram» ı ile yayınlanmış bir kanunla önemli reformların gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştı. 1959 da kararlaştırılan bu reformlar uygulamaya ancak 17 ağustos 1962 tarihli 104. CE numaralı «kram» ile yayımlanmış bir kanunla gerçekleştirilmiş köklü bir ceza usul kanunu değişikliği ile girmiştir.

Kamboç kanun koyucusu; adaleti, hakkında karar verilenlere yaklaştırmayı ve halkın davaların muhakemesine katılmasını aynı zamanda istemişti. Örneğin Phnom-Penh'in krallığın bazı bölgelerine uzaklığı 600 km. ve bazı sınır bölgeleri ile arasındaki ulaşım araçları yetersiz olduğundan ağır ceza davaları için bütün şikâyetçi ve tanıkların başkente gelmesi çok güç ve masraflı idi.

34 — Reform üç hususla ilgili idi.

Birinci reform, yüksek mahkemenin yetki oranını arttırmak ve

Sala Outor'un asliye ceza bölümünün kaldırılması ile ilgili idi. Bundan böyle asliye ceza mahkemelerinin kararlarına karşı, tıpkı ağır ceza mahkemelerinde olduğu gibi, yalnız Sala Vinichhay önünde itiraz edilebilecekti.

İkinci reform ağır cezadaki jüri üyelerinin sayısını arttırdı ve asliye ceza mahkemesine jüriyi soktu. Sanığın geçici olarak serbest bırakılması ve ilk soruşturmanın kapanmasına ilişkin kararlarda sorgu yargıcına yardım etmek için de bir jüri kuruldu.

Üçüncü reform başkentte bulunan tek ağır ceza mahkemesi yerine, yetki sınırı 200 km. den fazla olmayacak şekilde, kraliyet toprakları üzerinde coğrafî yönden dağıtılmış, 8 ağır ceza mahkemesinin kurulması ile ilgili idi.

35 — Her eyalet merkezinde bulunan asliye ceza mahkemelerinin sayısına Kraliyet başkenti için yetkili olmak üzere bir ve yeni liman Sihanoukville için de bir tane olmak üzere iki tane eklenmişti. Bu mahkemeler meslekten yargıç bir başkan ve her bir duruşma için, eyalete özgü yıllık bir listeden çıkarılan aylık bir listeden kura ile çekilmiş 4 jüri üyesinden kurulmuştur.

Asliye ceza mahkemelerinin yargılama usulü, ağır ceza mahkemelerindekine benzetilmiştir, şöyleki üye seçimi duruşmanın açılışından önce, muhtemel çekilmeler gözönüne alınarak yapılmakta ve mahkemeye belirtilen olaylarla ilgili sorulara verilen cevaplar üzerine karar verilmektedir.

36 — Ağır ceza mahkemeleri yüksek dereceli meslekten bir yargıç başkan, meslekten iki yardımcı yargıç ve her dava için kura ile seçilmiş 6 jüri üyesinden kurulmuştur.

Yargılama usulü de, her dava hükmünden önce jüri üyelerinin seçilmesi zorunluluğu ve içinde jüri üyelerinin bulunduğu mahkemeye sorulan sorular bakımından biraz değişmiştir.

Her iki halde de, asliye ceza ve ağır cezada, yargıçlar jüri üyeleri ile birlikte toplanırlar ve dağılırlar.

37 — Soruşturma konusunda, 1962 reformu ile, her mahkeme nezdinde bir veya birden fazla sorgu yargıçlığı kuruldu; bu yargıçlığa bir sorgu yargıcı başkanlık etmekte ve her gün için kura ile seçilmiş iki jüri üyesi yardımcılık etmektedir. Bu yargıçlıklar, sanıkların özgürlüğü ve tutuklanmasına ilişkin bütün kararlarda yetkili idiler.

Aynı şekilde, Sala Kromchot, bundan böyle bir başkan, iki üye ve dört jüri üyesinden kurulu olacaktır.

Bir yıl önce gerçekleştirilen yeni bir reform jüri üyelerini sorgudan çıkardı. Varlıkları, yargılananlara istenilen, umulan teminatları sağlayamadığı gibi, adliyenin işleyişini de ağırlaştırmaktaydı.

Böylece sorgu yargıçlıkları yeniden sadece meslekten yargıçlardan kuruldu.

38 — Asliye cezadan istinafın kaldırılması ve eyalet mahkemelerinde jürinin kurulması, ağır ceza ve asliye ceza davaları kararlarına karşı yalnız Sala Vinichhay önünde iptal talebinde bulunma sonucunu meydana getirdi.

Böylece Sala Vinichhay'ın her iki kısmı da genişletildi. Yargıç üyelerin sayısı ikiden dörde çıkarıldı. Bunun sonucu olarak iptal mahkemesinin ceza dairesi, olağan olarak yüksek mahkemenin başkanı yardımcısı olan bir başkan ve dört yargıç üyeden kuruldu.

Genel kurul 9 yargıçtan meydana geliyordu: bir başkan ve sekiz yargıç üye. En yüksek mahkemedeki üye sayısının bu şekilde arttırılması, taraflara daha çok tarafsızlık ve yetki teminatı vermek için, olmuştur.

39 — En yetkili mahkemelerin kararlarına karşı, ilgili taraflar, Savcılık ve Adalet Bakanı itiraz edebilirler.

İtirazlar daima, usul kurallarının ihlâli, talep üzerine karar verilmesinin reddi, sebeplerde hata, kanunun esaslı ihlâli, kanunun yanlış uygulanması veya olayların değiştirilmesi sebeplerine dayanır.

40 — Eski ceza usul kanununun 497-500 üncü maddelerinde öngörülen itirazlar, şikâyetçinin sorumluluğu sağlanmak suretiyle, müdahilin bunları yapabilmesi şeklinde değiştirildi.

Maddî hata dolayısıyla başvuru muhakemenin yenilenmesi yolu değişmemiştir.

41 — Değişik şekilde kurulmuş hüküm mahkemesine davanın gönderilmesinden sonra, bu mahkemenin aldığı karara karşı yapılan itiraz, ki bu ikinci itiraz olurdu, birincisinden tamamen başka bir sebebe dayansa dahi, davaya Sala Vinichhay genel kurulunda bakılır.

İhtilâfların kesin olarak çözümünü geciktiren itirazları mümkün olduğu kadar sınırlayabilmek için, bu usul kabul edilmiştir.

42 — Bununla beraber, yeni bir itiraz yolu meydana getirildi: bu, adlî hata sebebiyle muhakemenin yenilenmesi yolu idi.

Yeni ceza usul kanununun 541-547 inci maddeleri arasında düzenlenen bu itiraz yolu, Sala Vinichhay ceza dairesinin itirazını reddetmesi ile büyük bir zarara uğradığını ve yüksek mahkemenin vahim bir adlî hata yaptığını ileri süren tarafa tanınmıştı.

Zarar gören taraf veya hak sahiplerince imzalanmış dilekçeye, ileri sürülen hatanın niteliği ile ilgili olarak bir hukukçunun gerekçesi eklenmelidir, aksi takdirde dilekçe kabul edilmez.

43 — Dilekçenin Adalet Bakanlığına verilmesinden itibaren bir ay içinde dosyayı Adalet Bakanı Yüksek Yargıçlar Kuruluna verir.

Yüksek Yargıçlar Kurulu, yararlı bütün bilgilere sahip olduktan sonra, adlî bir hata yapıldığına ve bunun hak sahibine zarar vermiş olduğuna karar verirse, itirazın dikkate alınması konusunda olumlu bir karar verir.

Bu durumda Bakan, Sala Vinichhay genel kurulunu toplar.

Olumsuz karar halinde, Bakan dilekçe sahibine itirazın reddini tebliğ eder.

Sala Vinichhay genel kurulu, sadece, bildirilen hukukî ve maddî olaylar üzerinde karar verir. Duruşmaya avukatın katılması şarttır, aksi takdirde itiraz kabul edilmez.

IV — Geleceğin görünüşü :

44 — 1953 te kazanılan kesin bağımsızlıktan bu yana Kamboç Ceza Usulü henüz tam istikrarını bulamamıştır. Fakat ceza usulünün, atıl kalmamak için, geleneklere maddî hukuktan daha çabuk uyabilme yeteneği bakımından bu hukuk dalında gene de bir istikrar vardır.

Halkı adliyeye yaklaştırmak ve halkın adliyenin işlemesine katılmasını sağlamak için 1959-1962 de girişilen denemede bir taraf iki sebepten dolayı ortadan kalkmak zorunda kalmıştır. Halk, kamu hizmetinin anlamını kavrayacak kadar, eğitilmedikçe jüriden olumlu sonuçlar elde edilemez; birinci sebep budur. En aşağı on yıl sonra sonuçları alınmağa başlanacak bir eğitim savaşının başarıya ulaşmasına gayret edilen Kamboç henüz bu durumda değildir. İkincisi, doğrudan doğruya jüri ile ilgilidir, Avrupa demokrasisi bilimcilerinin düşüncelerinin aksine jüri iyi bir kuruluş değildir. Geniş anla-

mı ile ceza adaleti, özel hukuktaki gibi gittikçe teknik bir hâl almıştır. Yargıçlar iyilikten çok fenalık yapmayan bir adaleti, suçluların ortadan kaldırılması yerine onları sosyal bakımdan ıslah eden bir adaleti yerine getirmek için psikoloji'yi, yeniden eğitime usullerini, gençlerin ve yetişkinlerin yeniden topluma uyabilmeleri için gerekli muamele tarzlarını, sosyoloji'yi bilmek zorundadır.

Bu koşullar altında, jüri ancak çok ağır suçlar için ve teknik konularda fazla birşey bilmeyen jüri üyelerini aydınlatmak üzere meslekten yargıçların ağır ceza mahkemesinin yapısında en önemli yeri işgal etmesi şartı ile muhafaza olunabilir.

Kamboçta, birkaç yıl içinde, asliye ceza mahkemelerinin yalnız meslekten yargıçlardan kurulup, kabahatler ve 1 yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlar için yetkili olacağı, ve ağır ceza mahkemelerinin ise — en ağır suçların yargı yetkisine girmesi ile — yetkilerinin genişleyeceği tahmin olunabilir.

Lûtufkâr ilginizden dolayı teşekkür ederim. Yetersiz raporum ilginizi çekebildi ise sevineceğim.

Prof. Dr. Jean C. MORICE

Çev: Asistan Köksal BAYRAKTAR